

DE LA

Real Academia de Buenas Letras

— DE BARCELONA —

— ✂ —

ABRIL Á JUNIO DE 1911

— ✂ —

INVENTARIS DE LES CASES DEL TEMPLE DE LA CORONA D'ARAGÓ EN 1289

Alguna vegada lo Mestre del Temple en Aragó y Catalunya manava inventariar los béns mobles existents en les comandes. Comprenia l'inventari no solament los objectes d'us domèstich y les armes y vestits sinó també lo bestiar, los esclaus o captius y les existències de grans, vi y oli. Acabava generalment consignant los deutes que cada casa tenia lo jorn de la data del document.

Quan estan escrits en català, com succeheix ab la majoria dels inventaris de les darrerries del segle XIIIe que anèm a publicar, tenen no sols interès per l'estudi de les costums en general y de la vida interna de les cases del Temple, sinó encare per l'estudi històrich de la nostra llengua, ab la particularitat de que en los escrits en aragonès, com los d'Ambel y Alfambra, s'hi descobreix tot seguit la influència del català, sobre tot en la nomenclatura d'armes y demés mobles. Observàm també que quan lo comanador d'una casa del Temple d'Aragó era català escrivia en llengua catalana l'inventari corresponent, encare que la casa estigués en l'extrèm occidental d'aquell regne. Axís ho féu frare Berenguer de Barberà, comanador de Calatayud. Es cert que al temps de ferse aquests inventaris la majoria dels frares templers de les cases d'Aragó èren de nacionalitat catalana,

Tretze dels dits inventaris son del any 1289 y un del 1299, corresponents a set comandes del Regne d'Aragó, les de Muntsó, Osca, Ambel, Calatayud, Alfambra, Villed y Castellot; a una del Regne de Valencia, la de Cantavella, y a sis del Principat de Catalunya, les de Mirabet, Tortosa, Orta, Ascó, Gardeny y Corbins. Los pertanyents a les demés cases del propi orde militar en los Estats de la Confederació s'han perdut o al menys no existeixen actualment ni en l'Arxiu del Gran Priorat del Hospital de Catalunya ni en l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Los molt interessants inventaris que publicaren en l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans de MCMVII* los senyors J. Rubió, R. d'Alós,

y F. Martorell son posteriors a la supressió de l'orde del Temple y escrits en llatí, exceptats dos de curts en català, però sens data encare que anteriors a la esmentada extinció de la Milícia. Segons indiquen dits senyors foren escullits entre molts per son interès bibliogràfic y per demostrar com les llibreríes de les cases del Temple sols comprenien obres morals y teològiques, observació que veurèm confirmada en l'inventari de la casa de Corbins que publicam nosaltres.

Finalment devèm advertir que la valor dels nostres inventaris per l'estudi de la llengua vulgar resulta important perque lo manuscrit d'hón los havèm tret és indubtablement coetani, fet a les darreríes del segle XIIIe y no copiat com ocorre ab molts altres textos d'una transcripció d'època assats posterior.

DE MONTSO

En lan de M.CC.LXXX.IX.X.^o kalendas Junii frare A. de timor Castella de monso Regonech lestament del Castell e de tota la batlia de montso axi en deutes en viandes com en altres coses presentz frare G. de castelueyl. frare Gilabert de Ceruia. frare Bernat dalgars cambrer. frare Borrang comanador de la vila. frare P. de montesqui comanador de confito. frare Johan de Torres seques comanador de Castello. frare R. de Sent domi comanador de litera. frare R. cerda comanador de la ribera. frare P. de montanyana els altres frares daquel conuent. Primerament ha en lo Casteyl XII. azberes los VI. ap capmayls e VI menys de capmayls, IX camisols. IIII guarnimentz de caual. IX cubertes e vna denantera de caual V parels de calçes de ferre. III barbudes. IIII penatz III espaes. III maçes de ferre. vnes cuyraçes. VIII perpuntz. vna gran balesta de corn. C. escutz e C. cofres. I. balesta de corn turquesa altra de corn de torn. II balestes de corn destrep. XX. balestes de fust entre de corn e de II. peus. III balestes de fust destrep. Item ha en la batlia de fora III. camisols. IIII. azberes la I. ab capmayl. I. perpunt. IIII. capels de ferre. I. elm. XIII. balestes de fust son les IIII. destrep e III. de corn. Item ha entre lo Castell e la batlia. XL.VIII. catius e vna catiua. XL.I. mulaçes e I. roci entre semaleria e darada. V. rocins e II. mules que cavalgen los frares de la batlia..... XIII. vaques. III. vedels. II. vedeles. V. jonecs. I. tor. XII. egnes. III. mulares e I. mulat de sobran. XIII. besties somerines e C.LXXX.II. porcs exiuernatz. Item entre el Castel e la batlia LX.I. bacons de carnsalada. DCCC.XI. caps entre oueyles et cabres exiuernatz et CCL. moltons a obs de la taula del Casteyl. Item bastament en la çabateria de cuyram prim et gros tro a nadal et en la sartoria drap de li et en la ferreria ferre et acer tro a nadal. Item roma el castel per adespesa LXX.V. K. (1) entre farina et forment que bastaran

(1) La lletra K., seguint a quantitats, significa la mesura cafiç o cahis.

be ab lo guany dels molins tro en agost vi et oli bastament tro al nouel part tot aço roman entrel Casteyl et la batlia. DCL. K. de forment et CCCC. K. dordi et roma en lo Castel CCCC. quintals doli dels quals assignam C. quintals a la cena del Rey et C. quintals per comprar mestura per aalmosna et a companya els CC. quintals per ales cequies et altres obres qui son tot dia necessaries de fer en lo Casteyl. Item dun hom a fraga del senyal enguan CCCX. sols et de temps del noble en R. de moñhada. CCCX. sols. Item la... ona na T... sa que pren de II. mes et III meses a ença lo peatge et les colonies de fraga de que deuriem auer be M. sols. les companyes son pagades tro al dia del capitol el Castel et la batlia roman sens tót deute.

DOSCHA

Anno domini M^o.CC^o.LXXX°.IX°.XIII. kalendas Julii. Nos frare P. de Vilalba comanador de la casa del temple doscha. Regonexem lestament de la dita casa et de tota la batlia en presencia de frare bertran de cornudela et de frare marti capela et de frare R. dulastryl cambrer de la dita casa et de frare P. peyrans et de totz los altres frarés de la dita batlia. Primerament roman en la dita casa IIII azberes et VII. parçels et mig de calces de ferre. Item ha a noueles (1) III azberes et III. camisols qui foren enviatz per manament del senyor maestre. Item roman en la casa VIII catius et VIII. besties mulages darada et de semaleria et I. roci et I. egua et I. caual guara et IIII. asens et XII. bous darada et XXVIII. porcs exiuernatz. Item XXX oueles et II. mardans. Item roman en la dita casa III. quintars doli que deuen bastar tro al noueyl. Item ha en la casa V. bacons de carnsalada. Item roman en la casa XXXV. K. de farina de forment que deuen... miganc agost. Item L. K. de mestura per a companyes et a lalmoyna que deu bastar tro migant agost. Item roman en la casa LXX. metros de vi de frarés que deuen bastar tro al nouel. Item ha vi de companyes de tro al nouel. Item roman en la casa L. K. dauena per a ciuada que deu bastar de tro migant agost. Item deu la casa an P. calça de leyda M. sols. Item deu al carniçer CL. sols. Item deu an P. Gil CL. sols per son salari. Item deu al draper XXX sols et mig. Item deu la casa a les companyes CCC. sols. Item deu an B. de tamarit LXXII. sols. Item deu al ferrer que ferra les besties XX. sols. Item deu an P. martiniç del escalera XII. sols. suma que munta totz los deutes que la dita casa deu M.DCCXC.III sols et VI. diners. Item deuen a la dita casa dels trautz de la vila dosca del temps passat M. et CCCC.XL.II. sols..... Item deuen dels trautz de sen redemptor (2) que

(1) Novellas o Novillas, partit judicial de Borja, provincia de Saragoça.

(2) Sant-Redemptor, nom d'una casa y comanda del Temple en la ciutat de Terol.

no son be pagadors pus de DC. sols. Item deuen al senyor Maestre de les rendes del senyor Rey de IIII. ans IIII. sols... Item ha la dita casa en almudeuer (1) L. K. dordi. Item XIII. K. et mig de formént et V. K. et mig de centeno los quals assignam al senyor Maestre per CCC. torneses que li deuen. E axi roman la casa sens tot deute.

DAMBEL

Era M.CCC.XXVII. meytat del mes de abril nós frare A. de torrocla comanador de Ambel Rogonexemos lestatmento de la dicta batlia en presencia de frare R. de sent daniel comanador dauerin (2) et frare Dalman de semenat et de frare Martin vicario de ambel et de frare Matheu de balaguer cambrer. Primerament romane en la dicta batlia vna balesta de torno ques de fust et VI. balestes de fust que son de dos piesdes et dos balestas de fust que son destribera et IIII. balestas de cuerno que son destribera. Romane en la dicta batlia hun azbeirgh con capmayl et hotra senes capmayl et hun lorigon et vnas calças de ferro. Item romane en la dita batlia XIII. perpunes et XIII. capielos de ferro et hun yelmo et vna cofa maressa. Item romane en la dita batlia VII. catiuos et VII. bestias mullaças et IIII. asnos et IIII. bueyes darada. Item romane en la dita batlia XXV. puercos exiuernados et XXX. houeylas mayores et IIII. bacones et meyo de carne salada. Item asignamos al senyor Maestre por la responsion et por la tayla de los legistes et de la cort et de los frares Doltramar CL. meytros de vino en el celero de Ambel con sus mesades et C. K. de centeno et segunt quel dito vino et centeno ualia el día desuso escripto munta tria milia sols. Item donen de la assignacion que frare ponç de pontons fiço al senyor Maestre Mil.DC.LII sols los quales cobrara el temple quando a dieus plaçera. Item deuen a la dita batlia XXV. sols. IIII. diners del sens en Ambel... Item romane en la dita batlia XXII. K. de trigo et XXXIIII K. de centeno. LXX. de ciuada. E asi deuen bastar pan por a frares a companyos et ciuada entro a santa Maria dagosto primera que uene... Romane bastantment de vino por a las companyas de la casa de Ambel entro al tiempo, mas a las companyas de la casa de Tاراçona et de Albent nos cuydamos que los baste entro al tempo. Item romane en la dita batlia XXVI. Rouas dolio et bastaran tanto como podran et assi romane la dita batlia senes negun depto. E todas las companyas pagadas entro al primer dia del mes de junio. Mendamiento de los quales C. K. de centeno prestamos a los Moros Dambel XL. K. et responden nos an de los dines a santa Maria de Agosto asi como el horto vendremos.

(1) Almudevar, partit d'Osca.

(2) Averin, provincia de Navarra, partit d'Estella.

DE CALATAYU

En lan de nostre senyor de M.CC.LXXX.IX. lo segon dissapte de mag. Nos frare B. de barbera comanador de la casa del temple de Calatayu Regonexem lestament de la dita batlia en presencia de frare B. de berga cambrer de la casa de Ricla et de frare P. de uilanova que esta als molins et de frare B. de nouals. Es a saber que a en la dita batlia VI. besties mulaçes darada et I. pareyl de bous et XVI. pores exiuernatz et IIII. bacons de carnsalada et II. oles de coure en Ricla et I. caldera et en leçina corba (1) I. ola de coure et vna caldera. Item roman en la casa de Ricla prou ni tro a mig an setembre per obtz de despesa. Item lexiam prou ciuada en la dita batlia entro al nouel per obtz de despesa. Item deuen los moros de masones (2) del temple ab carta publica per rao de la renda que lo temple hi pren que els compren engnan de mi dit Comanador per M. sols dels quals M. sols an pagatz a mi dit Comanador C. sols et romanen a pagar D.CCCC. sols los quals assignam á la responsio del senyor Maestre. Item deuen los ditz moros CXVI. sols del temps trespasat. Item deuen LX. sols. que nos dit comanador los prestam a la cena del governador. Item deuen los ditz moros de masones del an pasat VII. K. de forment...

DALFAMBRA

Remembrança que façe frare Pong de pontons comanador de Alfambra del estament de la casa en qual forma la lexa en presencia de frare bernat de graus vicario del dicho logar et de frare bernat cauis et de frare P. de lupia cambrer. Primerament romanen en la dita casa XII. catiuos entre bateyados et moros. Item romanen en la dita casa II. cubertas de caualo çagueras et I. cuberta de caualo delantera et IX. pareyls de calças de ferro et III. azberes menors de capmals et II. capmals de ferro et VI. azberes ab capmals et V. balestes destrep et V. balestes de torno de fust et I. balesta de torno de cuerno et XII. capelos de ferro et II. cofas et X. lanças et VI. cintos et I. carcax et VIII. olas de coure et III. morteros de coure. Item roman en la dita casa XII. yeguas mayores et II. potras de II. annos et I. potra de I. anno et II. potros de II. annos... Item romane en la dita casa D.XX.VII. ouelas mayores et XII. marues et XXI. cabras mayores et III. cabrices coludos et XXX. carneros por a la taula. Suman del dito ganado entre cabrio et lanar D.C.XC. cabeçes. Item romanen en la dita casa XXX. puercos exiuernados et IX. baquones de carne sa-

(1) Encinacorva, provincia de Saragoça, partit de Daroca.

(2) Mesones, provincia de Saragoça, partit de Calatayud.

lada. Item romanen en la dita casa corambre primo et grosso entro a sant Michel... Deue la dita casa al senyor maestre la respension dest anno et los dineros de los legistres et de la talla de la Cort al qual debdo a pagar asignamos CC. K. de trigo et CC. K. de centeno... Item asignamos C. K. de centeno por a comprar I. catiuo et bueyes. Item asignamos por a escordar las mieses de toda la baylia LXX. K. de centeno. Item deue la dita casa a las companyas entro al derrero Domingo de Mayo CX. sol et I. mlla los quales dineros deuen a la dita casa et asignamos hi aquellos a pagar la dita compana... E asi romanen todas las companas pagadas entro al derrero Domingo de Mayo saluo los clerigos et los escolanos que non han costumado de pagarse entro a Sant Miquel. E los pastores an preso toda la proueda entro a Sant Joan. E asi roman la casa quita et sens todo deudo saluo de monedatge et dencara asignamos al senyor maestre IIII. bachons et C. quesos. esto fue feto XVIII. dias andados en el mes de mayo anno domini M^o.CC^o.LXXX°.IX°.

DE VILEL

Anno domini M.CC.LXXX.IX. kalendas junii los diuendres apres sensio. Remembrança que fa frare Jacme Duluya comanador de Vilel del estament de la dita batlia. en presencia de frare P. dorpinel prior de sent Redemptor et de frare Michel Dayga uina cambrer daquel metex loc et de frare P. de malano et dels altres frares de la batlia. Primerament roman en la cambra X. açbercs ab capmals. Item XVI açbercs meins de capmals et VII. garnimentz de caual et XV. pareyls de calçes de ferre et VI. parels de cuxeres et VI. parels de guans (?) et XI. capmals et I^a. goryera et IX. espaes et I^a. bisarma et I^a. balesta turquesa de corn et de torn et V. balestes de II. peus de fust et V. balestes de corn et de torn et III. balestes de corn et destrep et II. balestes destrep et de fust et III. arcs turqueses et X. capels de ferre et II. capilines et VI. elms et II. maces de coure et VI. perpuntz et XX. lances et XVIII. catius et IIII. besties mulaces de semaleria et X. besties asnines. Item roman en la casa pa de frares et de companyes tro a sancta Maria Dagost ço es saber LXXV. fanegues de forment et CLX. fanegues de centeno et CCCCLXX. fanegues de ciuada. Item vi de frares et de companyes tro al nouel ço es a saber MCCCC. açumbres. Item ferre et açer et carbo et cuyram prim et gros tro a sancta Maria dagost...

DE CANTAUEYLA

(Any 1289, 8 kalendas juny). Nos don fray Eximen de lienda comanador de Cantauelya Rogonexemos el estament de la batlia en presencia de frare M. de Jaca vicario de Cantauelya... Primerament es a

saber que roman en la batlia XXII. catius et XXV. azberes et XV. pares entre calces de ferre et cuxeras et XV. guarniments de cauals et III. balestes de torn... et I. balesta bastarda et I. balesta destrep de fust et XVI. helms et XX. capiellos de ferre et IX. cofas maresas et VI. bestias de semaleria et son mulaçes et vn mulo et I. rocín de siela que caualgan los freres et I. mulet de I. anyo et II. caualos guarayons et XX. egua maiores et II. polinos de I. anyo et XI. vaques mayores et I. toro et VI. bedels de I. an et XIX. bueyes de arada et V. bueyes primales et II. asnos et CCCC. ouellas despleyt et XLI. mardanos et CXXI. moltons primales et CLXXX. cabras de espleyt et XV. cabrones colludos et CXLV. cabrones primales... et asi roman la casa sin negun deudo et assignamos al senyor Maestre a la santa terra doltramar DCCCC.LX. Ks. de forment. Encara X. bacons de carne salada et CCC. formatges et lexamos en la cambra DC. sueldos jaceses por a comprar catiuos.

DE CASTEYLOT

Anno domini M.CC.LXXXIX. Nos frare A. de Casteylui comanador de Castelot. Regonexem lestament... Et roman en la dita batlia XIII. catius et I. guarniment de caual et VI. azberes et V. camisols. VI. parels de calçes de ferre... XXXI. escut. XI. braceroles. X. lanças. V. olas de coure. II. besties mulaçes de semaleria... E roman en la çabateria cuyram prim tro a Nadal e cuyram gros dest I. an... assignam a auernegatz que fem fer XL. sols. E son pagadas les companyas tro el derrer dicmenge de mayg. E roman la casa quita de totz deutes. E assignam al Maestre de la carnsalada VI. bacons et C. formatges et CCCC scudelas et C. taladors et C. uernegatz si feytz son los quals assignam ques paguen dels deutes quens deuen en Castelot et en las couas.

DE ORTA

Frare G. de mirauet comanador et frare G. de Vilalonga... Regonegren lestament de la batlia. Ha en la casa XV. elms et IX. entre capels et capelmes et V. coffes et XII. camisols... et V. oles et I. mortar de coure et XXV. catius et XV. egues et I. mula que porte laracio... et D.CC. cabres majors et CX. bocs colutz et CCL. crestons et cuyram prim entre adóbat et adobar que bastara tro a paschua... totes aquestes coses. deuen bastar tro al dauant dit temps segons que la casa a acostumat de despendre...

DAÇO

Aço es albara en que nos frare françes comanador daço et frare... regonexem lestament de la batlia. Roma en la casa VI. bous darada

I. ase I. catiu. III. porcs... et VII. balestes de torn II. de corn... et II. camisols et IIes gorgeres de mayla VI. perpuntç V. crocs: III. capels de ferre II. elms XX: cofes les X. ab rayl de ferre. XL. escutz L. lançes... feyt fo aço en Açco XI. calendas juny anno domini M.CC.LXXXIX.

DE MIRAUET

VII°. kal. juny. anno incarnationis domini M.CC.LXXX.IX°. Nos frare P. de tous comanador de mirauet en presencia de frare ponç de Camporreyls et de frare umbert de miralles... et dels altres frares de Mirauet regonexem lestament del dit castel de mirauet et de tota la batlia sua. Es a saber que romanen en la dita casa de mirauet ab la batlia XLIII. sarrains catius et II. bateiatz catius et IIII. besties mulaçes de somaleria I. roci que are la cenia del ort I. caual qui tire la carrera I. egua mayor. Els homens den Artal dalago tenen nos en preses XXX. egues majors et I. caual guaran et I. mula. que portae la roba dels eguaçes. Item roman en la dita batlia III. polins caualins de II ans... et XXXV. vaques mayors II. tors IIII. bous sanatz de II. ans... et XXV. bous darada et M.CCCLXXX cabeçes de bestiar menut... et XXX. guarnimens de caual menys daquels que son en la frontera et LII. azberes menys daquels que son en la frontera et XXXV. parels de calçes de ferre. IIII. camisols. XV. balestes de corn et I. balesta de fust de torn. IIII. balestes de corn destrep. Item C. Ks. de forment... XXX. Ks. de mil tot a mesura uenal de leyda per a la despesa de la casa Item IIII. mil migeres de ui el celer de Gandesa lo qual ui assignam al senyor maestre... Item roman en lo brador de la çabateria assatz cuyram prim et gros entro a vn an. Item aroman en lo brador de la sartoria assatz draps de li et de lana daquest I. an ab II. mil sols quey assignam del deute sobredit. Item arremen en lo brador de la ferreria assatz ferre et açer entro a vn an ab D. sols qui assignam del deute damunt nomenat... Esters son pagatz totz los clergues et les altres companyes de la dita casa de ses soldades entro a aquest present an.

DE TORTOSA

En lan de nostre Senyor M.CC.LXXX.IX. lo quart dicmenge de mayg frare bernat de rocamora comanador de Tortosa Regonec lestament de la dita batlia en presencia de frare.... Primerament a en la cambra XVI. azberes ab capmayls... Item X. parels de calçes de ferre. Item I. pareyl de cuxeres et I. pareyl de camberes et V. cuxotz et III. parels de guans de ferre et VI. guarnimentz complitz de cauayl et V. balestes de corn les II. de torn et les III. de II. peus... Item XX. catius. III. muls et I. roci de semaleria... Item I. roci et I. mul de sella en que caualgan los frares de fora. Item XV. egues de majors et IIes. polines et I. poli denguan..... Item XLII. vaques et II. tors... ..

Item XV. mardans et III. moltos esquelers.... Item deu lalcayt fabib MXL. sols de la capellania de na M.ª de Coniles segons ques contengut en lalbara dentan... De fra... CXX. canters doli que valen DXX. sols a rao de III. sols III. dines lo cante...»

DE GARDENY

En l'any del senyor MCCLXXXIX lo terçer dicmenge de Mag frare B. de Montoliu comanador de Gardeny et frare Johan de la orta cambrer daquel loch regonexen lestant... la batlia de Gardeny en presència de frare Gil periç de taraçona capella et de frare A... et G. pradell et de frare Bt. de Bayols et de frare ff. de Carcasona. Primerament ha en la Batlia III. camisols et II. azbercs ab capmayl et altre sens capmayl et III. parels de calces de ferre et III. parels de cuxotz et III. capels de ferre et II. elms et VII. garnimentz de cauayl et I. balesta de corn de torn et III. balestas de corn... et I. balesta de fust de II. peus et I. masa turquesa et XLIII. catius et CXXI. oueyla et XII. moltos et XI. cabres et IX. moltos per a la taula et VIII. besties mulaces darada et I. semaleria et I. mula et II. rocins... turquiman als molins... mula que caualgua frare T. pradel et I. mul que caualgua lo cambrer et I. mula que caualgua frare R. daltariba et VI. besties asinines et X. egues... et LXXI. porc exiuernatz et XIX. bacons de carn salada: Item XXXII. cafizos de forment... que assignam a comprar XXV. K. de forment lo qual forment deu bastar tro a sent Michel a despesa de casa. Item ha en la casa LXX. K. de mestura et XX. K. de mil et X. K. de segal de la qual mestura assignam a la almoyna per rao del delme de pa et del Releu que la casa despen lan recompensat forment ab mestura XXXIII. K. et... que es en lo graner. El sobre pus de la dita mestura et mil et segal que... VII. fan. menys I, al... que bast a pan de mestura tro a sent Michel. Item ha en la... et en lo graner LX. K. dordi et X. K. dauena la qual ciuada et ordi et auena eesman que bast tro a sent Michel et Segria et leyda et Urgel de cens daltres deutes clars saluu lo cequiatge de soses qui es duptos XII. mille CLXVIII. sols et XXIX. morabatins. Item en la cambra DXVIII. sols per comprar Catius et son estatz dun catiu quis reeme. Item ha en la casa I. peça de drap blanch de Gardeyn. Esters la casa no deu res. Però si hauie deutes oblidatz o soldades de companyes assignam que sien pagats dels deutes damut ditz que a la casa son deguts. E axí la casa roman sens tot deude saluu que la responsio al mestre la qual no podem pagar per los trebayls et per les messions que hauem haudes a fer en tornar los molins et per les rendes nils sensals que no podem hauer (1).

(1) Inventaris de les Cases del Temple d'Aragó y Valencia, ex Armari 24; arxiu del Gran Priorat de Catalunya.

CORBINS

«En lan de nostre senyor M.CC.XC.IX disapte uigilia de paschua frare P. de senjust Comanador de Corbins Regoneg en presencia de frare Domingo de Pertusa et de frare P. lanera lestament de la capela et de las altres cosas de casa. Primerament I. croeta dargent ab son peu et I. capsa de uori et de banuç ab diuersas maneras de reliqas et II. calçes dargent ab sas patenas et II. candelobres et II. baçins tot dargent et II. chaxetes ab sos chadenats tot dargent et II. canadeles dargent et I. ensenser et I. naueta ab sa cuyllera tot dargent et II. lanteas dargent que penyan en la capela.

Item I. lignum domini dargent et I. creu de cristayl et I. creu dobra de limoye (Limoges?) et I. croeta pochada dobra de limoye et estan ab II. sobre laltar et II. taules dobra de limoye que estan sobre laltar; ha en la cambra IIII. libres los II. de vida de sents los altres II. de sermons et II. frontals negres de cuaresma et I. casula, estola et maniple negre de cuaresma, aig III. frontals los II. son de drap dor et de seda et la I. de diaspe et I. frontal ueyl que no ual guagri et V. chapes hofçiadores de seda les II. ab castels et les altres II. ab escudets et la I. es tota uermeylla ab listes dor et II. cristaylls que sii tenen asi I. uestiment de diasper chasula, estola et maniple..... a seynals de castels..... et altre uestiment festiual de drap dor casula et camis guarnit dor ab leons et ab flors..... et altre uestiment uermeyl ab lista dor chasula et chamis estola et maniple..... et II. dalmatiques de purpra (?) de lest et I. de samit ab listes menudes blanques et altra de fustani et I. mitra de diasper et unes çabates de bisbe et II. candelobres de limoye et V. candelobres de fere grans et uns osties et I. naueta dobra de limoye et I. baçi alauar (?) las mans et I. chasula dels digmenyes et altra ferial et I. misal, I. auangelister et I. pistoler et II. hofçies I. breuiari ferial de tot lan et I. santural et I. proser, I. capitoler, I. saltiri, I. consueta, I. responser et a sobre laltar V. pales de li et I. frontal de li ab listes uermeylles et I. cuiro uermeyl que cobre laltar et II. cortines blanques que son en la cambra del cambrer et I. barraga et aig III. sobrepeliç et II. tapits.

Item ha en la cambra del cambrer I. açberg ab cammayl et VI. perpunts en la I. a camisol et II. capels darmar et III. pareyls de cuxeres de drap et II. balestes de corn de torn et I. balesta de fust de torn et I. balesta de corn destrep et I. capel de fere et II. elms et II. espaes et II. penars et II. caxes plenas de treites.

Item aig IIII. chatius et III. besties mulaçes et I. egua et II. pareyls de bous et XXX et VIII. porcs exeuernats et II. porçels et I. ase.

Item aig I. capel de fere et I. capmayl que cobram de D.º batel qui es del seynor mestre.

Item aig V. almatrages et ten la I. lo cambrer et laltre frare P. els

III. en la cambra del comanador et IX. plumaçes et la I.^a sens ploma et an III. a la cambra del comanador et III. a la cambra dels capelans et I. en la cambra de frare P. et II. a la cambra del uicari et XVII. saglits los IIII. son en la cambra del comanador..... et II. en la tore del myl et tenenen I. los trotres et I. quen te garçin et I. alçeler et II. a la cambra del uicari. Aig IX. curçals (?) en fre auol e bons et son los IIII. en la cambra del comanador..... et XIII. guanegas et I. sobrelit et son les III. en la cambra dels capelans..... et tenenen I. los somales et I. lo porquer el porter et an II. a la cambra del uicari..... et a al çeler I. balesta et I. croc et XII treites et aig II. pareyls de lençols et la I. pareyl es a la cambra del uicari el altre pareyl de lo capela de casa.

Item aig I.^a maça de fere et III. toscons et I. perpal et V. reylls et V. exades et I. legé (?)..... et aig uns feres de gafres..... destrals et I. al çeler et aig II. podadores et I.^a exola et I. escapel... et I. terbanola.

Item..... X. touayes... et II. a taula de compaynes et I.^a a taula de troter et II. a taula de romeus... et II. camades et II. exugados et en la cambra del cambrer VII. uernegats nous.

Item aig III. òles de coure et son las II. encastades et I. morter de coure ab ma de fere et III. calderes son les II. encastadés et II. calderons... et I.^a chaça et I.^a pacla de fere et II. feres de fog et III. ats de fere... et II. loços et I. rayl et I. arpa et I.^a cobertora de fere et XXX. tayllados et III. doçenas descudeles et I.^a anclusa et uns mancles (?) que te lo ferer de la uila et deu lasgoar los aroues de casa et aig II. troç de cadena... et uns peses de fere et unes ualançes daram et I. martel de fere et III. creols grans et III. pocs et uns ganchos per çercar si cau res al pou et aig III. hodres a obs de ui et III. saos de terliç et II. soges de lana et a al çeler I.^a pacla et uns feres de foc et I.^a loça et I. creol et II. tayllados et I.^a XII^a. de seudeles.

Item aig L. et VI. tenayles a obs doli et II. hodres doli. Roman a despesa de la chasa IX. Kafç de forment et II. Kafç de farina... Roman a la casa M. migeras de ui de frares et D. de ui de compayna et VI. quintas doli. Romanen en lo graner on es lordi del seynor maestre VI. Kafç de or per açiuada et en aquel meteyx graner XX. Kafç dauena a mesura de XII. Item lexam en aquela tona de DCC. migeras las CCC. a compliment de ui de compayna.

Item aig I.^a balesta de corn et I.^a lança que son domes dalgayre (1) et I.^a maça dien que es den gilabert de Croylles et I.^a espaa de peynyora.

En lan de Nostre Seynor M. et CC. XC. et IX. fra. P. de Sent just... en presencia de fra. R. de Sent just et de fra. D.^o de Pertusa

(1) Alguayre, lloch prop de Lleyda y Corbins hón hi havia comanda del orde del Hospital.

cambrer... Reconexen lestatment de la casa de Corbins et de tota la batlia. Primerament son en la casa IIII. chatius et III. besties mulaçes et I.^a egua et I. ase, IIII. bous darada, XXXVIII. porcs exeuernats et VI. bacons de cansalada et III. balestes de torn et II. de corn... et II. espaes et II. penats et V. perpunts aen la I. camisol. Item I. açperc (?) ab cammayl et II. elms, I. capel de fere. Item III. hoies de coure et I. morter de coure, V. calderes. Item roman en la dita casa X. Kafç de forment et III. de farina et axi deu bastar a la mesio que la casa acostumada de fer tro a senta Maria dagost..... Item roman en la dita casa M. migeras de ui de frares que deu bastar tro al nouel... Item assignam CCC. migeras de bon ui a uendre per comprar ui de compayna a bastament tro al nouel. Item VIII. quintas doli que deu bastar tro a nadal..... Item deuen a la casa CLXXX SS. et VII. diners dels quals diners assignam a compliment del ui damont dit a comprar los catius..... el romanent dels diners assignam a comprar I.^a bestia mulaça a obs de la casa. E son pagades les compaynes tro al dia del Capitol. E axi roman la casa quitia sens tot deute» (1).

Cridarà segurament la atenció al llegir aquests inventaris, lo crescut nombre de captius o esclaus que tenien los Templers en llurs cases. La sola comanda de Gardeny en mantenia 43, Mirabet 45 y Muntsó 49, y reservaven diner encare per comprarne d'altres; lo que indica que no los destinaven únicament als serveys domèstichs, sinó també a certs oficis y a la agricultura o a la guarda del bestiar. No hi havia llavors gaires homens lliures o franchs y no s'en trobaven fàcilment per a dits serveys domèstichs y agrícols. La majoria o eren afocats, habitants del masos y subgetes a la terra o eren menestrals y dedicats a les industries y oficis dins les viles. No podia prescindirse de la utilització dels captius o esclaus ni tan sols en los monastirs.

Lo Comte de Barcelona en 1146, ja havia concedit al Temple la possessió dels serrahins que tenia en les cases y terres y la dels que aniria capturant en la guerra: «concedo vobis ut quantos sarracenos habetis in honoribus vestris et hereditatibus vestris aut illos que de aliis partibus pro amore Dei adduxeritis vel de Hispania quos Deus ibi vobis dederit omnes vobis serviant omnibus diebus et nullus homo eos vobis subtrahat neque recolligat in sua casa aut in sua hereditate...»

Quan se feren menys freqüents les incursions dels exèrcits cristians y per lo tant dels Templers en los territoris dels serrahins, després de conquistada Valencia y Murcia, ja no foren suficients los captius que portaven per a les necessitats de les comandes y degueren acudir a la compra d'esclaus.

A mitjans del segle XIII^a començaren a sovintejar aquesta mena d'adquisicions en les cases del Temple de la Corona d'Aragó.

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. (Cartes reials).

Devegades acudien los delegats dels comanadors a les fires hón eren mes fàcils dites contractacions y ab més freqüencia se feya la compra-venda privadament ab los particulars qui tenien esclaus. Ens fixarem en la comanda de Barberà, per exemple de la freqüencia d'aytals tractes. En 1249, frare Berenguer de Castellfolit, de la comanda de Barberà, acudí a la fira de Tarragona per comprar un serrahí blanch que havia posat a la venda En Johan Rotbert (1). En 1261, frares Pere de Muntpalau y Berenguer de Portell, de la comanda citada, compraren dos serrahins també blanchs, a us y costum de Barcelona als cónyuges Pere Rosana y Guillelma (2). En 1263, Pere de Loarre vené a frare P. de Muntpalau, llochtinent de comanador del Temple d'Osca, un serrahí blanch per 220 sous jaquesos. En 1265, frare Arnau de Timor, comanador de la casa del Temple de Barberà comprá a Adam de Salzet un serrahí blanch, a costum de Tarragona (3). En 1267, Bernat de Pujal, comanador de la metexa casa,

(1) «Sit notum cunctis, quod ego Johannis Rotberti de Silva confiteor et recognosco vobis fratri Berengario de Castrofolito de domo Barberani quod in fira Terrachone in ipsis nudinis pro sexaginta quinque solidos Barchinone de quibus fui paccatus a vobis unum sarracenum album quem habetis et quem emi Valencie a Michacle de Villa-sicca a quo habui instrumentum de quo trado vobis translatum et eciam dono vobis fidejussorem P. de Foresio habitantem in Terrachona, qui pro me teneatur vobis super vendicione quam vobis feci de dicto sarraceno ad consuetudinem civitatis Terrachona. Actum est hoc VII calendas juii anno Domini M^oCC^oXL^o nono». (Perg. 1161 de Jaume I, arxiu C. de A.)

«Sit notum cunctis, quod ego M. de Villasica vendo vobis Johanni Rotberti unum morum album Merchomet precio XLV. solidos realis Valencie in quibus renuncio excepcioni pecunie non numerate et teneor vobis quod non est furatus de parte domini Regis vel de alio loco suspecto et promitto illum vobis et vestris salvare ad forum Valencie... (17 calendas abril 1248)... frater Berengarius de Castrofolito denunciavit Johani Rotberti quod defenderet sarracenum illum quem emerat ab eo idem frater quia Arnaldus de Verneto miles petebat eum dicens suum esse. Johannis vero Rotberti respondit quod frater Berengarius ageret et defenderet causam illam quia ipse Johannes postea super eo faceret quod deberet...»

(2) «Sit omnibus notum, quod ego Petrus Rosana de Villafrancha et uxor mea Guillelma vendimus et concedimus tibi fratri Petro de Monte palacio et fratri Berengario de Portello camerario et omnibus fratribus eiusdem domus et vestris successoribus duos sarracenos nostros albos nomine Ali et alio quos promittimus non esse christianos ablatos vel furatos alicui persone nec eciam esse delito pacis vel treguarum dominum Regem aut de palia, immo eos vobis vendimus ad usum et consuetudinem Barchinone promittentes insuper vobis et vestris successoribus ipsis facere, tenere et habere contra omnes personas... accipimus eciam a vobis pro precio predictorum sarracenorum quadringentos sexaginta solidos Barchinone... et eciam tenemur vobis de evicione et de legali guarencia, obligando in hoc nos et omnes res nostras... renunciamus omni beneficio nove constitucionali et Epistole divi Adriani et illi legi hoc ita si pactum et speciali ego dicta Guillelma renuncio omni excepcioni et juri ipoteche et sponsalicii mei. Actum est hoc VIII calendas novembris anno domini MCCLXI.» (Perg. 1674 de Jaume I, arxiu C. de A.)

(3) «Sit notum cunctis, quod ego Adam de Salzeto de Silva vendo vobis fratri Arnaldi de Timor comendatori domus Barberani et vestris pro centum unos solidos Barchinone monete de terno de quibus sum bene paccatus a vobis et ideo renuncio excepcionis non numerate pecunie... sarracenum album nomine Azmet ut cum habetis ad omnes voluntates vestras tenor enim vobis et vestris quod non est furatus nec pro sarraceno vendito teneor ego vobis et vestris pro isto ad consuetudinem Tarrachone ubi eum vobis vendo. Et ipsum sarracenum faciam vobis et vestris habere et tenere in pace. Et pro his firmiter ascendendis obligo vobis et vestris me et omnia bona mea... Actum est hoc VIII. calendas maii anno domini MCCLXV.» (Perg. 1808 de Jaume I, arxiu C. de A.)

comprà també un serrahí blanch, anomenat Abrafim, per 110 sous (1) y un altre anomenat Fuzers per 130 (2). En 1268, nou istil, lo propri comandador de Barberà en comprà dos per 280 sous de tern (3) y en 1275 un de llort per 500 de la metexa moneda, lo que potser indica una gran preferència per aquesta mena d'esclaus en comparació ab los serrahins blanchs (4). No és necessari acumular més exemples per demostrar la freqüència de la adquisició d'esclaus per compra en les cases del Temple.

Apar que al examinar los transcrits inventaris també pot ferse la observació de que'ls nostres Templers a les darrerries del segle XIIIe consideraven que la seva acció militar contra'ls serrahins espanyols ja era cosa poch menys que inútil o acabada en la Corona d'Aragó, donchs axís ho demostra lo poch armament ofensiu y defensiu que tenien dipositat en aquelles catorce cases, les més importants per llurs riqueses y categoria y algunes d'elles per llur situació estratègica.

No obstant, és cert que en alguna casa, com en lo castell de Mirabet, tenien part de l'armament fora, en los punts de frontera hón sempre hi estaven destacaments de cavallers per vigilancia.

Los establiments del Temple y lo meteix los del Hospital, que en los temps de la Reconquesta, abans de la presa de Mallorca y de Valencia y de la expedició a Murcia eren les millors forteses, a les da-

(1) «Notum sit cunctis hominibus; quod ego Dominicus de Lafiguera mercator comorans in Calatahiu per me et omnes meos... vendo et concedo vobis fratri Bernardo de Puial comendator de Barbera Milicie templi et successoribus vestris quendam sarracenum meum album nomine Abrafim pro centum et decem solidis... Ego siquidem et mei tenemur vobis dicto emptori et successoribus vestris de supradicto sarraceno quod non mingit in lecto nec est tollus, raptus sive furatus datus, venditus, impignoratus... nec est demonrachus seu gutacadiens nec stultus aut christianus imo est sarracenus filius sarraceni et sarracene. Et si unquam de supradicto sarraceno contra vos... actio, questio vel peticio fierit aut moveretur aliqua racione, modo vel causa, promitto vobis et successoribus vestris facere bonam et legalem garentiam, eviccionem et defensionem... Ad majorem vestram securitatem dono vobis et successoribus vestris fidelisorem R. Ros especierum comorantem in parrochia Sancti Johannis Herde...» (6 idus octubris 1267; perg. 1907 de Jaume I., arxiu C. de A.)

(2) «Sit notum... quod ego Michael de Vallobar civis Herdensis per me et omnes meos cum hoc presenti instrumento vendo vobis fr. B. de Puial comendatori de Barberano... quendam sarracenum album nomine Fuzers per CXXX solidos jaccenses quos omnes a vobis habui... Ego siquidem venditor predictus et mei tenemur vobis... de supradicto sarraceno quod non mingit in lecto nec est tollus, raptus sive furatus nec est de pace vel treuga domini Regis Aragonum vel Regis Castellae nec de aliquo loco suspecto, nec est demonrachus seu gutaladiens nec stultus aut christianus; imo est sarracenus et filius sarraceni et sarracene...» (10 kalendas desembre 1267; perg. 1914 de Jaume I.)

(3) «Sit notum cunctis; quod ego Guillelmus de Fuertola de Vallibus confiteor... vobis fr. Guillelmo de Podio alto comendatori domus Barberani et vestris successoribus me habuisse... illos CC.LXXX. sol. barchinone de terno quos mihi debebatis racione illorum duorum sarracenorum quos vobis vendidi. Id circo renuncians omni excepcioni non numerate peccenie...» (4 nonas janer 1267; perg. 1924 de Jaume I. Arxiu C. de A.)

(4) En Berenguer de Vilagrass a 20 juliol 1275, vené a frare Arnau de Timor, comandador de Barberà un serrahí *lorum* (llort) per 500 sous barceloneses de tern, declarant que no havia sigut furtat a cap altre propietari o patró y que no era endimenciat, ni insensat *nec cacat vel mingit in lecto*, axí com que era fill de serrahí y serrahina. Autoritzà la escriptura de venda'l notari de Montblanch (perg. 2237 de Jaume I. Arxiu C. de A.)

rreries del segle XIII^è, anaven convertintse en tranquils convents ò hospicis, hón la preocupació preferent era la administració dels nombrosos béns que possehien, lo conreu de les terres y explotació del bestiar, considerant que la seva força y los mijans que acumulaven no tenien ja altres aplicacions o destinació que la Terra Santa y los demés llochs cristians de Llevant.

JOAQUÍM MIRET Y SANS

NOTES DOTZECENTISTES D'AUSONA

(Continuació)

Contracte d'hospedatge.—N'ha aparegut un de molt curiós del 1261. Lo canonge Pere de Sant Hipòlit se compromet ab Mestre Ferrer de Comes, a donarli dinar en la sua metexa taula durant un any. Mestre Comes li entregà per aquest servey, cent sous barcelonesos (360).

FEUDALISME

Com començava un home a ésser propi d'altre.—Lo feudalisme a Catalunya, com per tot arreu, se fonamentà en la protecció del fort al dèbil y mutua ajuda en les jornades de perill. En la sua organització surgeix la dependència d'un home respecte a altre. Hinojosa la classifica acertadament en tres categories (361): dependència merament personal; dependència per rahó de la terra que conreua, y dependència per rahó del territori o districte jurisdiccional de sa residència.

Altre divisió podèm fer d'aquesta dependència, çò és, segons la causa que la ocasionava. Unes vegades arrencava del contracte y les més del naxement.

Una mena de contracte era, quan un home lliure prometia a altre estar sots la sua potestat y fer sempre residència en la sua masía. Així ho feu en 1257, Jaume des Molins, de Viladrau, a Arnau de Vilademany, senyor d'aquest terme (362). Altre contracte gens semblant a

(360) Vo. VI, 1261, XII kalendas Junii: «P. de sancto ypolitò vicencis canonicus promitto tibi Magistro F. de cumbis bona fide ac per firmam stipulacionem quod a festo sancti Michaelis Septembris proxime venturo usque ad unum annum completum in eodem festo donem tibi comestionem in mensa mea per C solidos monete barchinonense de terno quos mea te consteior recepisse renunciando exceptioni peccunie non numerate. Super quibus C solidos amedictos fatio tibi et tuis finem perpetuum et pactum de non petendo. Et si per his etc. Fidciusor p. de Pausa. Testes P. de ferigola, G. de plano, et Thomas boxó.»

(361) Eduart d'Hinojosa, *El règimen señorial en Catalunya*, p. 83.

(362) Vo. V, 1257, idus Octobris: «Jacobus de molendinis de uilla adrat pròmito vobis A. de uila de mayn domino meo sub pena CC solidorum quod semper faciam residentiam et stem in parrochia de uilla adrat et non alibi sine vestra uoluntate. Et si forte irem apud maioricas uel ualentium uel ad alium aliquum locum causa lucrandi et uos miteretis mihi ystrum nuncium uel literas quam redirem ego tenere uenire infra spacium XX dierum quod nisi facerem soluerem penam predictam.»